

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (6) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Kurbanov Eldar Ermamatovich, Qormishov Mirjalol Jumamurod o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOTUVLIKNI TA'MINLASHDA MILLIY MADANIY MARKAZLARINING INSTITUTSIONAL ROLI VA VAZIFASI (Sirdaryo viloyati markazlari misolida)	11-15
<i>Djurayev Ikrom Nematovich</i> SOPOLLI-KO'ZALI ARXEOLGIK QATLAMLARIDA SHIMOLIY DASHT QABILALARINING IZLARI	16-19
<i>Акбарова Камила Шухрат кизи</i> МЕЖДУ СЕКУЛЯРИЗАЦИЙ И МОДЕРНИЗАЦИЕЙ: СОВЕТСКАЯ ПОЛИТИКА В СФЕРЕ РЕЛИГИИ В УЗБЕКИСТАНЕ	20-26
<i>Olimov Islombek Ulug'bek o'g'li</i> SUV TA'MINOTI TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR.....	27-31
<i>Sitorabonu Bobojonova</i> BUXORODA DASTLABKI MUZEYNING TASHKIL TOPISHI.....	32-36
<i>O'ralov Orzubek</i> GEOGRAFIK KASHFIYOTLARGA QADAR POLINEZIYA XALQLARINING RIVOJLANISHI VA DAVLATCHILIK INSTITUTLARINING SHAKLLANISHI TARIXI.....	37-45
<i>Qahhorov Shohjaxon Shodiyor o'g'li</i> ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR MEROSINING TARIXIY VA MA'NAVIY TAHLILI.....	46-50

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Madartov Bahrom</i> TO'QIMACHILIK KORXONALARIDA O'ZARO MUNOSABATLARNI HISOBGA OLISH ASOSIDA STRATEGIK REJALASHTIRISHNI TAKOMILLASHTIRISH	51-55
<i>Xudayberdiyev Otabek Absalomovich</i> XALQARO SAVDO MUNOSABATLARIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA TA'MINOT ZANJIRI VA LOGISTIKA KONTROLLINGINING ROLI	56-64
<i>Ismailova Shaxnoza Uktamovna</i> O'ZBEKISTONDA INFLYATSION BOSIM OMILLARI VA ULARNING ISTE'MOL NARXLARI INDEKSIDA NAMOYON BO'LISHI.....	65-75
<i>Usmonov Maxsud Tulqin o'g'li</i> XIZMAT KO'RSATUVCHI SUBYEKTLARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI BELGILOVCHI OMILLAR TIZIMINI ANIQLASH VA XIZMAT SIFATI QIYMAT TAKLIFI MIJOZ TAJRIBASI BREND KAPITALI HAMDA TEZKORLIK INDIKATORLARI ASOSIDA BAHOLASH	76-87

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Alimatova Nargis Abduxalilovna</i> INSON ONGINING TABIATINI O'RGANISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	88-93
--	-------

<i>Utegenova Jamila Djolmurzayevna</i> O'ZBEKISTONDA BIOETIKANING SHAKLLANISHI VA FALSAFIY ASOSLARI	94-97
<i>Mamatqulov Rashid Pazilbekovich</i> JAMIYAT YUKSALISHIDA IJTIMOY NAZORATNING ROLI.....	98-102
<i>Shadimetov Mahmudjon Negmatjanovich</i> RUHIY KAMOLOT TUSHUNCHASINING FALSAFIY MAZMUNI VA TARIXIY ILDIZLARI .	103-108
<i>Ochilov Jamshid Abdurashidovich</i> KOSMOGEN, TEXNOGEN, ANTROPOGEN SIVILIZATSIYALAR MOHIYATINING ONTOLOGIK TALQINI.....	109-117
<i>Beshimov Xamidjon Sayidovich</i> KASABA UYUSHMALARI TIZIMIDA INSON QADRINI YUKSALTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	118-126
<i>Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna</i> ABU RAYHON BERUNIY ASARLARIDA FANLARNING INSON HAYOTIDAGI O'RNI MASALALARI	127-130
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Axmedov Oybek Saporbayevich</i> INGLIZ TILIDAGI SOLIQ-BOJXONA TERMINOLOGIK BIRLIKLARINI O'ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHNING STILISTIK MUAMMOLARI.....	131-139
<i>Babadjanova Nazokat</i> OGAHIYNING SO'Z VA NUTQ MASALALARIGA OID QARASHLARINING MA'RIFIY MANBALARI	140-148
<i>Xo'jamqulov Anvar Jozilovich, Tog'ayeva Shoxnoza Elmurod qizi</i> ADABIYOTIDA "ABSURD" TUSHUNCHASI	149-153
<i>Abdullayeva Rahima Raimqul qizi</i> MEDIA YORDAMIDA IMIDJNING SHAKLLANISHI VA IJTIMOY FIKR	154-161
<i>Fozilov Arabjon Nozimjon o'g'li</i> CHET TILLARINI O'RGANISHDA SO'Z YODLASHNING AHAMIYATI	162-165
<i>Sarvinov Abdiraxmonova Davron qizi, Eshtuhtarova Bibigul Bektoshevna</i> THE SIGNIFICANCE OF STUDYING GENDER REPRESENTATION IN IDIOMS AND PHRASEOLOGICAL UNITS.....	166-171
<i>Raxmonova Dildora Mirzakarimovna</i> TAVALLO IJODIDA POETIK OBRAZ YANGILANISHINING IJTIMOY-TARIXIY VA ADABIY- ESTETIK OMILLARI.....	172-185
<i>Кодирова Зарина Баходировна</i> ХУДОЖЕСТВЕННОЕ СВОЕОБРАЗИЕ ДЕТСКОЙ ПРОЗЫ ДЭВИДА УОЛЛЬЯМСА: «DEMON DENTIST», «THE FING», «GANGSTA GRANNY».....	186-191
<i>Ismatilloev Jobir</i> "FIRDAVS UL-IQBOL"DAGI QASIDALARDA HUKMDORLAR MADHI	192-197
<i>Bozorova Nasiba</i> O'LMAS UMARBEOVNING "YOZ YOMG'IRI" QISSASIDA JINOYATNI O'RGANISHDA RETROSPEKSIYA USULI	198-203

<i>Ганиева Зухра Муратбаевна</i> ВЕРБАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПТА «СМЕРТЬ» В РУССКОМ ЯЗЫКЕ: КОГНИТИВНО-СЕМАНТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	204-212
--	---------

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich, Ro'ziboyev Asilbek</i> SUN'IY INTELLEKT QARORLARIDA ADOLATSIZLIK MUAMMOSI VA UNI BARTARAF ETISH YO'LLARI.....	213-218
<i>Bazarova Dildora Baxodirovna</i> ODIL SUDLOVNI TA'MINLASHDA "RAQAMLI SUD"	219-226
<i>Бабаев Джасхонгир Исмаилбекович</i> КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОГОВОРА ПИТЬЕВОГО ВОДОСНАБЖЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ПУТИ МОДЕРНИЗАЦИИ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА	227-229
<i>Азходжаева Роза Алтыновна</i> РОЛЬ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАЗВИТИИ СИСТЕМЫ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ.....	230-235
<i>Абдужампоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> ЭЛЕКТРОННЫЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВА В ДЕЛАХ О КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЯХ: ПРОБЛЕМЫ СБОРА, ФИКСАЦИИ И ПРАВОВОЙ ОЦЕНКИ	236-246
<i>Alijanov Ilhomjon Erkinjon o'g'li</i> PROKURATURA ORGANLARIGA QABUL QILISHDA NOMZODLARGA QO'YILGAN TALABLAR, XIZMATGA QABUL QILISH VA YOSH MUTAXASSISLAR BILAN ISHLASHGA DOIR FAOLIYATNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	247-253
<i>Sarsenbaeva Aynura Tenelbay qizi, Tanirbergenov Sultanbek Bazarbaevich</i> FUQAROLARNING KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ VA ERKINLIKLARIGA QARSHI JINOYATLAR HUQUQIY MOHIYATI.....	254-258
<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING TARKIBIY QISMI	259-265
<i>Usmonaliyev Muslimbek Qurvonaliyevich</i> SPORTCHILARNI VAQTINCHALIK IJARAGA Olish SHARTNOMASINING SPORT HUQUQIDAGI O'RNI	266-272
<i>Mamadaliyev Boburjon Bahodirjon o'g'li</i> MAHALLIY BUDJETNI TARTIBGA SOLISHDA MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYATI IJRO ORGANLARINING VAZIFALARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI.....	273-278
<i>Umarova Xolisxon Nomoz qizi</i> KORPORATSIYA DIREKTORLARINING FUNKSIONAL VAZIFALARINI AMALGA OSHIRISH BILAN BOG'LIQ JAVOBGARLIGI CHEGARASI	279-286
<i>Yaqubova Guli Qosimboy qizi</i> VOYAGA YETMAGANLAR BILAN BOG'LIQ ISHLARNI FUQAROLIK SUDLARIDA KO'RISHDA PROKURORNING ISHTIROKI TUSHUNCHASI VA UNING BUGUNGI KUNDAGI AHAMIYATI	287-294
<i>Ibrohimov Azimjon</i> XO'JALIK JAMIYATLARI BOSHQARUV ORGANLARI TIZIMIDA IJRO ORGANI: ROSSIYA FEDERATSIYASI MISOLIDA	295-301

<i>Choriyeva Xupshidabonu Xuppam qizi</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING "VASIYLIK VA HOMIYLIK TO'G'RISIDA"GI QONUNINI RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI.....	302-310
<i>Saidazimov Yusuf Sodiq o'g'li</i> MA'MURIY AKT. MA'MURIY AKTNING MAZMUN-MOHİYATI. GERMANIYA TAJRIBASI.....	311-316
<i>Tursunov Ilxomjon Salimovich</i> MUQADDAM SUDLANGAN SHAXSLAR TOMONIDAN SODIR ETILISHI MUMKIN BULGAN JINOIY HARAKATLARNI OLDINI OLIŞ VA MAXSUS PROFILAKTIKANI TAKOMILLASHTIRISH	317-321
<i>Xojanazarov Otabek Saydazimovich</i> OZODLIK DAN MAHRUM QILISH BILAN BOG'LIQ BO'LMAGAN JAZOLAR IJROSI USTIDAN PROKUROR NAZORATI: MILLIY VA XALQARO TAJRIBA.....	322-329
<i>Raxmedov Xurshid Ashrapxodjayevich</i> JINOYAT ISHINI QO'ZG'ATISH INSTITUTINING HUQUQIY TABIATI VA PROTSESSUAL AHAMIYATI	330-339
<i>Mansurova Xulkar Nabiyevna</i> FUQAROLIK PROTSESSINING TEZKORLIGINI TA'MINLASHDA SIRTDAN HAL QILUV QARORI CHIQRISHNING AHAMIYATI	340-349
<i>Begimova Nasiba Xudayberdievna</i> FARZANDLIKKA OLIŞ INSTITUTINING TADRIJIY RIVOJLANISHI	350-358
<i>Yo'ldoshbekov Anvar</i> NAQDSIZ HISOB-KITOB LAR VA RAQAMLI NAZORAT TIZIMLARINING HUQUQIY AHAMIYATI	359-367
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna</i> EVRISTIK TA'LIM NAZARIYASIDA TA'LIM OLUVCHINING MUSTAQIL FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI	368-372
<i>Shukurov Mirjalol Norpulatovich</i> YAKKAKURASHCHILARNI TEXNIK USULLARIGA O'RGATISHDA KLAS TER USLUBIDAN FOYDALAN HOLDA TAKOMILLASHTIRISH	373-377
<i>Tilyabayev Kamil Zaitjonovich</i> O'ZBEK TILINING O'RGANILISHI VA DEKOLONIZATSIYASIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR: (DE)KOLONIAL HIS-TUYG'ULAR, MILLAT VA O'Z-O'ZINI ANGLASH	378-383
<i>Xudoyberdiyev G'iyosiddin Baxtiyor o'g'li</i> SHARQ MUTAFAKKIRLARNING FALSAFIY QARASHLARI ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA VALEOLOGIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING MUHIM PEDAGOGIK OMILI SIFATIDA.....	384-388
<i>Xo'jamqulov Rasulbek Qurbon o'g'li</i> KOMPYUTER GRAFIKASI TEXNOLOGIYALARINI LOYIHA ASOSIDA O'QITISHGA INTEGRATSIYALASHNING PEDAGOGIK SAMARADORLIGI	389-393
<i>Badalov Ulug'bek Xikmatovich</i> GEOGRAFIYA FANI DARSLARIDA ONLAYN GIS TIZIMLARIDAN FOYDALANISH.....	394-398

<i>Anvarjonova Nodirakhon Nasimbek qizi</i> IS EXPLICIT GRAMMAR INSTRUCTION STILL PEDAGOGICALLY JUSTIFIED? A CRITICAL RECONSIDERATION OF ITS ROLE IN CONTEMPORARY ENGLISH LANGUAGE EDUCATION.....	399-406
<i>Imomov Fozil Shakarbek o'g'li</i> TEMPERAMENT NAZARIYASI VA INDIVIDUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLAR ASOSIDA GRAFIK FAOLIYATNI TASHKIL ETISH: PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA SAN'AT TERAPIYASI KONTEKSTIDA.....	407-412
<i>Курбанбаев Джавод Аминбаевич</i> КОГНИТИВНЫЕ И ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ОСНОВЫ ЛЕКСИЧЕСКИХ ГЛОССАРИЕВ В ЯЗЫКОВОМ ОБРАЗОВАНИИ	413-417
<i>Eshnazarova Farida Jo'raqulovna</i> JAMOADA LIDERLIK VA UNING SIFATLARI (SPORT JAMOALARI MISOLIDA).....	418-421
<i>Yuldasheva Muhayyo Alimbaevna</i> AVTOMOBILLARDA TASHISH VA HARAKAT XAVFSIZLIGINI TASHKIL ETISH FANINI O'QITISHDA ZAMONAVIY TA'LIM VOSITALARINING O'RNI.....	422-429
<i>Umarov Komil, Sobirov Orif, Sultanov Rustam, Egamberdiyev Abdullo</i> YUQORI MALAKALI GANDBOLCHILAR MASHG'ULOTLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI.....	430-435
<i>Doniyorova Gulnoza Anvar qizi, Kurbanova Gulnoz Negmatovna</i> INTERAKTIV VOSITALAR VA AXBOROT RESURSLARIDAN FOYDALANISH ORQALI KASBIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI.....	436-441
<i>Nafasov Arslon Komilovich</i> PEDAGOGIK TA'LIM KLASTERI YO'NALISHIDA TARIX O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH SAMARADORLIGI.....	442-447
<i>Pulatova Muxabbat Egamberdiyevna, Qalandarova Sevinch Aqiljon qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV SALOHIYATINI SHAKLLANTIRISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH	448-453

Received: 15 January 2026
Accepted: 2 February 2026
Published: 14 February 2026

Article / Original Paper

LEGAL NATURE AND PROCEDURAL SIGNIFICANCE OF THE INSTITUTE OF INITIATING A CRIMINAL CASE

Raxmedov Xurshid Ashrapxodjayevich,

Independent researcher at the law
enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

E-mail: xurshid.raxmedov@gmail.com

Abstract. This article examines, from both scientific-theoretical and practical perspectives, the role of the institution of initiating a criminal case within the criminal justice system of the Republic of Uzbekistan as a guarantee of legality and reasonableness. Based on constitutional provisions recognizing human rights as the highest value, the study substantiates the significance of pre-investigation (pre-trial) verification within the system of criminal procedure stages and the objectives set forth in the Criminal Procedure Code. The article analyzes scholarly debates on whether the stage of initiating a criminal case should be abolished or preserved as an autonomous stage, and reviews relevant legislative practices of foreign jurisdictions. It also proposes measures to improve the initiation procedure as an institutional safeguard protecting individuals from unjustified criminal prosecution.

Keywords: initiation of a criminal case, pre-investigation review, crime report and complaint, legality, reasonableness, human rights guarantees, crime recording, concealment of crimes.

JINOYAT ISHINI QO'ZG'ATISH INSTITUTINING HUQUQIY TABIATI VA PROTSESSUAL AHAMIYATI

Raxmedov Xurshid Ashrapxodjayevich,

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza
qilish akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasi jinoyat sudlov ishlarini yuritish tizimida jinoyat ishini qo'zg'atish institutining qonuniylik va asoslilik kafolati sifatidagi o'rni ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinadi va inson huquqlarini oliy qadriyat sifatida e'tirof etuvchi qoidalaridan kelib chiqib, jinoyat-protsessual kodeksda belgilangan jinoyat protsessi maqsadlari hamda jinoyat ishini yuritish bosqichlari tizimida tergovga qadar tekshiruvning ahamiyati asoslab berilgan. Jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichini bekor qilish yoki avtonom holda saqlab qolish bo'yicha ilmiy bahslar tahlil qilinib, xorijiy davlatlar qonunchilik tajribasi o'rganilgan. Jinoyat ishini qo'zg'atish jarayoni shaxslarni asossiz jinoiy ta'qibdan himoya qiluvchi institutni sifatida takomillashtirish zarurligi haqida takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: jinoyat ishini qo'zg'atish, tergovga qadar tekshiruv, jinoyat haqidagi ariza va xabar, qonuniylik, asoslilik, inson huquqlari kafolati, jinoyatlarni hisobga olish, jinoyatni yashirish.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6I2Y2026N47>

Kirish. Jinoyat ishini qo'zg'atish – sud-huquq tizimida jinoyatlarni aniqlash va qonuniy tartibda tegishli choralar ko'rishning asosiy bosqichidir. Shu jarayonda qonunlar va protsessual normalarni to'g'ri qo'llash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda huquqni muhofaza qilish organlarining samaradorligini oshirish katta ahamiyatga ega. Shuningdek,

institutning huquqiy va protsessual jihatlarini tahlili amaliyotda qonunbuzarliklarni bartaraf etishda va jinoyat ishlari bo'yicha qarorlar sifatini yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 13-moddasiga binoan, inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmati va boshqa ajralmas huquqlari oliy qadriyat hisoblanadi [1]. Konstitutsiyada mustahkamlab qo'yilgan kafolatlarni himoya qilish va odil sudlovga erishishda davlat organlarining mansabdor shaxslari muhim rol o'ynaydi. Davlat organlarining mansabdor shaxslari shaxs huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilishdagi asosiy protsessual huquqiy hujjat sifatida O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi (keyingi o'rinlarda JPK) hisoblanadi. JPKning 2-moddasi birinchi qismiga muvofiq, qonun chiqaruvchi jinoyat protsessining asosiy maqsadlarini belgilab bergan. Unga muvofiq, "jinoyatlarni tez va to'la ochishdan, jinoyat sodir etgan har bir shaxsga adolatli jazo berilishi hamda aybi bo'lmagan hech bir shaxs javobgarlikka tortilmasligi va hukm qilinmasligi uchun aybdorlarni fosh etishdan hamda qonunning to'g'ri tatbiq etilishini ta'minlashdan iboratdir" [2].

JPK o'z tuzilishiga ko'ra, ya'ni jinoyat ishini yuritish bir necha bosqichlarga bo'linadi. Ushbu bosqichlarga quyidagilar kiradi: tergovga qadar bosqich (JPK 320¹-modda); dastlabki tergov bosqichi (JPK 320¹-modda); sud bosqichi (o'ninchi bo'lim) va suddan keyingi ijro bosqichlari (o'n ikkinchi bo'lim). Tergovga qadar bosqichida ish yuritishga vakolatli bo'lgan mansabdor shaxslar tomonidan jinoyat ishini yuritishdan boshlanadi. Ta'kidlash lozimki, aynan, jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichida jinoyatning kelgusi borishini (keyingi bosqichga o'tishi yoki o'tmasligini) belgilanadi.

Bugungi kunda, ayniqsa, amaliyotdagi statistikaga ko'ra, jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichida shaxslarning huquq va erkinliklari buzilishi eng ko'p holatdir. Masalan, Sh.Uzakovning ta'kidlashicha, prokuror aralashuvi bilan qo'zg'atilgan jinoiy ishlar soni 2021-yilda 7037 ta, 2022-yil 8374 ta, 2023-yil 8253 tani tashkil qiladi. Shuningdek, huquqni muhofaza qiluvchi organlar ustidan kelib tushgan shikoyatlar soni 2021-yilda 3010 ta, 2022-yilda 2968 ta, 2023-yilda 2442 tani tashkil qilgan, 2024-yilning 6 oyida jinoyat ishini qo'zg'atishni rad qilish qarori bekor qilinib, qo'zg'atilgan jinoyatlar soni 2827 tani tashkil qiladi [3].

Demak, jinoyat ishini qo'zg'atish jarayoni shaxs huquq va qonuniy manfaatlarini himoya qilish kafolati vazifasini bajaradi. Aynan, ushbu jarayonda jinoyat ishini muvaffaqiyatli, qonuniy va asosli amalga oshirish uchun qulay shart-sharoit yaratadi. Shu nuqtai nazardan, jinoyat ishini qo'zg'atish jarayonining mazmun-mohiyatini chuqur o'rganish taqazo etadi.

JPKda jinoyat ishini qo'zg'atish jarayoni alohida mustaqil 41-bob sifatida ajratilib, 18 ta modda bag'ishlangan. 2017-yil 6-sentabrda jinoyat ishini qo'zg'atish jarayonida jiddiy o'zgarishlar ro'y berdi. Unda, qonun chiqaruvchi jinoyat ishini qo'zg'atish huquqiga ega bo'lgan mansabdor shaxslar ro'yxatini sezilarli darajada kengaytirdi. Endi, tergovga qadar tekshiruvni (tezkor-qidiruv faoliyatini) amalga oshiruvchi organning mansabdor shaxsi o'z vakolatlari doirasida jinoyat sodir etilganligi to'g'risida sabab va yetarli asoslar mavjud bo'lgan barcha hollarda jinoyat ishini qo'zg'atishi shartligi mustahkamlab qo'yildi (JPK 321-modda) [4]. Qonunchilikdagi ushbu o'zgartirish mantiqan to'g'ri desak mubolag'a bo'lmaydi. Aynan, jinoyat ishi qo'zg'atish jarayoni inson huquq va erkinliklarini ta'minlashda muhim sanaladi. Ammo, ushbu jarayonda jalb qilinadigan shaxslarning muayyan protsessual maqomlari belgilangan emas. Masalan, arizachi, jinoyatdan jabr ko'rgan shaxs, shohid, huquqbuzar kabi sub'ektlarni protsessual maqomi mustahkamlangan emas. Jinoyat ishini qo'zg'atish jarayoni ahamiyati

haqida fikr yuritar ekanmiz, aynan jinoyat ishini qo'zg'atish jarayoni jinoyat ishini tergov qilish va hal qilish jarayoniga (keyingi bosqichga) o'tkazish uchun huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, ushbu jarayon shaxslarni jinoyat ishiga asossiz jalb etilishini oldini oluvchi protsessual kafolat sifatida qarash mumkin. Shu bilan birga, dastlabki tergov isbotlashi uchun kerak bo'lgan daliliy ma'lumot taqdim etishda ko'makchi vazifani bajaradi. Ya'ni, jinoyat ishi qo'zg'atish jarayoni o'ziga xos filtr vazifasini o'taydi.

Jinoyat ishini qo'zg'atish haqidagi masalalarga qiziqish tobora ortib borayotgan bo'lsa-da, ushbu faoliyatning tuzilishi, mohiyatini aniqlash masalalari hali ham kam o'rganilgan masalalar qatoriga kiradi.

Adabiyotlar sharhi. Mazkur masala yuzasidan protsessualist olimlar orasida ko'plab bahs-munozaralar mavjud. Ba'zi protsessualist olimlar jinoiy ish qo'zg'atishni bekor qilishni taklif qiladilar, boshqalar esa uning avtonomiyasini saqlab qolish zarurligini himoya qiladilar.

B.Ya.Gavrilov, jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichi, dastlabki tergov bosqichiga taalluqlidir. Ayrim tergov harakatlarini takrorlaydi. Masalan, voqea joyini ko'zdan kechirish, kuzatuv, jinoyatchini qidirish kabilar. B.Ya.Gavrilov fikrini davom ettirgan holda, agar tarixga nazar tashlaydigan bo'lsak, jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichi sobiq ittifoq jinoyat ishlarini yuritish qonunchiligida ham bo'lmagan. Odatda, jinoyat alomatlari mavjud bo'lganida, jinoyat sodir etilgan yoki etilmaganligini tekshirish uchun politsiya surishtiruv o'tkazgan, shundan so'ng materiallar sudga taqdim etilgan. Demak, jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichi politsiya surishtiruvi, ya'ni mohiyatan jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichining prototipi edi [5].

Ayrim davlatlar qonunchiligi jinoyat ishini bekor qilish tarafdori sanaladi. Misol uchun, Ukraina Jinoyat-protsessual kodeksining 214-moddasi 1 va 2-qismlariga ko'ra, "sudga qadar tekshiruv sodir etilgan jinoyat to'g'risidagi ariza, xabar sudga qadar tekshiruvlarning Yagona reestriga kiritilgan paytdan boshlanadi. Surishtiruvchi, tergovchi, prokuror sodir etilgan jinoiy huquqbuzarlik to'g'risida ariza, xabar berganidan yoki jinoyat sodir etilganligidan dalolat berishi mumkin bo'lgan holatlarni har qanday manbadan mustaqil ravishda aniqlaganidan keyin darhol, biroq 24 soatdan kechiktirmay tegishli ma'lumotlarni sudga qadar tekshiruvlarning Yagona reestriga kiritishi, tergovni boshlashi va bunday ma'lumotlar kiritilgan paytdan e'tiboran 24 soatdan keyin arizachiga sudga qadar tekshiruvlarning Yagona reestridan ko'chirma taqdim etishi shartligi mustahkamlab qo'yilgan. Biroq, ichki idoraviy buyruqlarda jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichi saqlanib qolgan" [6]. Xuddi shunday qoida Gruziya Jinoyat-protsessual kodeksida ham mustahkamlangan (100-modda) [7].

Bizning fikrimizcha, Ukraina Jinoyat-protsessual kodeksidagi bunday tajriba, dastlabki tergov bosqichida jinoiy ishlarning qo'zg'atish sonini sezilarli darajada oshiradi. Jinoyat yoki huquqbuzarlik to'g'risida kelib tushgan har bir xabarni jinoyat tarkibiga ega bo'lgan holda Yagona reestrqa qayd qilish zarurati tufayli vaziyat yanada murakkablashishga olib keladi. Negaki, jamiyatda yolg'on xabar tarqatish, fuqaroviy yoki oilaviy mujoralar holatlari ko'p uchraydi. Har bir ariza yoki xabarga jinoyat ishi qo'zg'atilaversa, tergovchilarning ish xajmi sezilarli darajada ortib ketishiga olib keladi. Bu o'z navbatida, bugungi kundagi dolzarb masala hisoblanadi. Amaliyotda, bugungi kunda har bir tergovchi tomonidan o'rtacha 6-7 ta jinoyat ishlari sudga yuboriladi. Agar har bir ariza yoki xabarni tergovchi tomonidan qo'zg'atiladigan bo'lsa, o'z-o'zidan ish xajmini ortishiga olib keladi.

Bu masalada P.A.Skoblikovning fikri o'rinlidir. Uning ta'kidlashicha, huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari jinoyat haqidagi ariza va xabarlarni ommaviy ravishda yashirishga

yoki ularni jinoyat to'g'risidagi xabar sifatida qabul qilmaslikka yohud baholashga olib keladi. P.A.Skoblikovning xavotiri o'rinlidir. Sh.Kayumov jinoyatdan jabr ko'rgan shaxslarning huquq va qonuniy manfaatlarini kamsitilishiga olib keladi [8]. V.P.Korj, shu bois Ukrainada jinoyat haqidagi qayd etilgan ariza yoki xabarlarining 100% dan atigi 40% ish yuritishning kelgusi bosqichiga o'tadi. 60% esa, jinoyat yuz bermaganligi yoki boshqa huquqiy (mehnat, fuqaroviy, oilaviy) munosabatlar tashkil etadi [9]. Bunday holatlarda jinoiy ishlar reabilitatsiya asosida tugatilishi ko'p bo'ladi. Mazkur masalalar mamlakatimiz parlamenti diqqat markazidadir.

Chunonchi, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashining va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati Kengashining "Mamlakatda jinoyatlarning barvaqt oldini olish va huquqbuzarliklarga qarshi kurash holati to'g'risida"gi 2018 yil 11 avgustdashi 1896-III-sonli qo'shma qarorida, tezkor-qidiruv ishlari to'g'ri tashkil qilinmaganligi sababli, umumiy jinoyatlarning 6 foizi, jinoyat-qidiruv yo'nalishidagi jinoyatlarning 8,1 foizi fosh etilmagan. Tergov va sud organlaridan yashiringan qidiruvdagi shaxslarning 71,5 foizi ushlanmagan. Ichki ishlar organlari xodimlari tomonidan jinoyat haqidagi ariza va xabarlarini qayd etmaslik yo'li bilan jinoyatlarni hisobdan yashirish holatlariga hamon barham berilmagan. Xususan, 48 ta jinoyatlar qayd etmaslik yo'li bilan hisobdan yashirilgan [10].

Misol uchun, Senatda hisobot bergan mamlakat Bosh prokurorining ma'ruzasida 2019 yilda sodir etilgan jinoyatlarni qayd etmay, qasddan yashirganlik holati bo'yicha 25 nafar ichki ishlar xodimlariga nisbatan jinoyat ishi qo'zg'atilib, ularning 21 nafari sud tartibida javobgarlikka tortilgan. Masalan, 2006-yilda chirchiqlik fuqaro Qamchiqboeva tanishi Husainovga qarzga bergan 300 AQSh dollarni so'rab borganida qarzdor tomonidan o'ldirib yuboriladi. Shundan keyin ayolni qidirib uning ukasi, so'ng onasi Husainovning oldiga keladi va ular ham qotillik qurboniga aylanadi (keyinchalik qotil har uchala qurbonining jasadini Chirchiq daryosiga tashlab yuborgani aniqlanadi). Eng yomon tomoni shundaki, bir oilaning uch a'zosi yo'qolgani haqida ularning yaqinlari bergan arizasi Chirchiq shahar IIBda qayd qilinmagan va yashirishgan [11].

Shu bois, huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari tomonidan jinoyat haqidagi ariza va xabarlarini qayd etmaslik yo'li bilan jinoyatlarni hisobdan yashirish holatlariga barham berish maqsadida O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksiga yangi 241¹-moddasi kiritildi. Unda, jinoyatlar to'g'risidagi arizalar, xabarlar va boshqa ma'lumotlarni qabul qilish, ro'yxatdan o'tkazish yoki ko'rib chiqish xizmat vazifalariga kiradigan mansabdor shaxsning jinoyatni hisobga olishdan qasddan yashirishi jinoiy javobgarlik keltirib chiqarishi nazarda tutildi [12].

Yuqorida qayd etilgan masalalar O'zbekistonda ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmonining 17-maqsadida, "huquq tartibot organlarida jinoyatlar haqida xabarlarini hisobga olish tizimini tubdan isloh qilish, jinoyatlarni yashirish holatlarining oldini olishda zamonaviy usullardan foydalanish masalalariga e'tibor qaratilgan" [13].

Jinoyat protsessual bosqichlarni qisqartirish bo'yicha bahs-munozalarni davom ettirgan holda, A.A.Kasimov jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichini bekor qilishning afzalliklari ham, kamchiliklari ham mavjud. Jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichini bekor qilishning afzallik tomonlaridan biri - bu ushbu bosqichda mavjud bo'lgan korrupsiyadan xolos bo'lamiz. Muammoli tomoni esa, shaxslarni ommaviy ravishda jinoyat ishiga jalb qilish holatlari yuzaga keladi. Biz, yuqorida A.A. Kasimov tomonidan bildirilgan fikriga ko'shilmagan holda,

birinchidan, korrupsiya masalasi u yoki bu bosqichda ham sodir etilishi mumkin, ikkinchidan, dastlabki tergovda shaxslarni asossiz ro'yxatga olinishi va shaxslarga nisbatan keng ko'lamli tekshirishlar xavfini oshirishga olib keladi.

Ko'rinib turibdiki, jinoyat ishini qo'zg'atish va dastlabki tergov bosqichi o'rtasida o'zaro chegaralarini belgilash muammosi hal qilish zarurati yuzaga keltirmoqda, bu esa amalda suiiste'molliklarni oldini olishga xizmat qiladi.

O.V.Sidorenko fikricha, jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichi institutini rad etish salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkinligini ta'kidlaydi. Ushbu bosqich odil sudlov tizimida muhim huquqni muhofaza qilish funksiyasini bajaradi, ayniqsa shaxslarni noqonuniy jinoyat ishlariga jalb qilish oldi olinadi [14].

Bizning fikrimizcha, Ukraina va Gruziya davlatlarining Jinoyat-protsessual kodeksiga kiritilgan o'zgartirishlar mazmuniga emas, balki uning amal qilish tajribasini, ya'ni uning natijalarini sinchkovlik bilan o'rganish zarur. Albatta, natijasi hammaga ma'lum, dastlabki tergovda jinoyat ishlari soni jihatdan, shaxslarni asossiz ishlarga jalb qilish ko'payishiga olib kelgan.

Aytish lozimki, milliy qonunchilikka har qanday takomillashtirish kiritish albatta har bir davlatning ob'ektiv asoslariga tayanishi kerakligini ham unutmasligimiz kerak. Bunda eng avvalo milliy mentalitet, shakllangan tarixiy an'analarni hisobga olish va huquq tizimidagi va amaliyotdagi muammolardan kelib chiqib o'zgartirish lozim. Chet el ya'ni, xalqaro standartlarni to'g'ridan-to'g'ri nusxalash, qoida tariqasida, salbiy oqibatlarni keltirib chiqaradi. Ukraina va Gruziya jinoyat protsessual qonunchiligidagi jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichini bekor qilishda qonun chiqaruvchilari o'zlarining tarixiy tajribasiga tayanmay, jinoiy ish yuritishning anglo-sakson modellarini nusxa olish, balki ushbu o'zgarishlar ko'proq siyosiy masalalar bilan bog'liq bo'lishi mumkin.

Anglo-sakson huquq tizimi bo'yicha jinoiy ish yuritadigan davlatlarda xususiy ayblov asosida va taraflarning teng huquqliligi modeli asosida ish yuritiladi. Mazkur jinoiy ish yurituvining o'ziga xos tomoni shundaki, xususiy ayblov tomon va himoya tomon o'z foydasi uchun mustaqil dalillarni to'playdilar va sudga taqdim etadilar. Ularda dastlabki tergov bosqichi mavjud emas. Bizning huquq modelimizda ish yuritish ommaviy (davlat) ayblov xarakteriga ega. Bunda hal qiluvchi rol jinoiy ta'qib qiluvchi davlat (prokuratura, DXX, IIV) organlariga tegishlidir. Anglo-sakson huquq tizimida faqat sud (bosqichida) jarayonlarida tomonlar tortishuvchanlik prinsipi asosida o'tkazilishi mumkin. Kontinental huquq tizimida ham qidiruv, dastlabki tergov va sud bosqichi kombinatsiyasi asosida ish yuritiladi. Shuningdek, barcha bosqichda tomonlar teng va tortishuvchanlik prinsipi asosida o'z huquqlarini ro'yobga chiqarishlari mumkin. Shuning uchun ularning (anglo-sakson) modeli ijobiy deb baholab bo'lmaydi va bizning milliy jinoiy qonunchiligimizga asos bo'lib ko'rsatma bo'la olmaydi.

Endi, jinoyat ishini qo'zg'atish jarayonini saqlab qolish bo'yicha olimlarning fikrlarini tahlil qilishga harakat qilamiz. Masalan, jinoyat protsessida jinoyat ishini qo'zg'atishni avtonom sifatida saqlab qolish zarur deb hisoblaydigan protsessualist olimlar ham mavjud [15].

Xususan, G.P.Ximichevaning fikricha, jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichi jinoyat alomatlari mavjudligini dastlabki tekshirish uchun saqlab qolishi zarur va bu tergov o'rtasidagi uzviy chegara sifatida belgilanadi [16].

V.S.Michurin, jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichi dastlabki tergov bosqichi o'rtasida o'ziga xos filtr vazifasini o'taydi. Ushbu bosqichda jinoyat haqidagi xabarlar tekshiriladi, shaxslarni jinoyat ishiga noqonuniy jalb qilish oldini olinadi, bu esa fuqarolarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini ta'minlash uchun ham, qonun buzilishining oldini olish uchun ham bir xil darajada muhimdir, deb hisoblaydi [17]. Demak, ushbu bosqichda tergovga qadar tekshiruv organlari mansabdor shaxslari, bir tomondan, jinoyat alomatlarini aniqlangan har bir faktga munosabat bildirishsa, ikkinchi tomondan, asossiz jinoyat ishini qo'zg'atishga yo'l qo'ymaslikka erishiladi.

Jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichida jinoyat haqidagi ariza sinchkovlik bilan tekshirilsa, keyingi tergov harakatlarini o'tkazishning asosililigini yuzaga keltiradi [18]. Chindan ham, yuqorida Sh.Uzakovning keltirilgan tergovga qadar organlarining jinoyat ishini qo'zg'atishni rad etish to'g'risida chiqarilgan qarorlar va qo'zg'atilgan jinoyat ishini tugatish to'g'risidagi keyingi qarorlar sonining nisbati (statistik ma'lumotlar) ko'pgina qonunbuzilishlar mavjudligini ko'rsatadi. Aynan, ushbu bosqichda amaliyotda noqonuniy jinoyat ishini qo'zg'atishni rad etish hollari ko'pdir. Sh.Kayumov, ushbu bosqichda jinoyatdan jabr ko'rgan shaxslarining huquqlarini himoya qilish zarurati yuqoridir, negaki aynan ushbu bosqichda noqonuniy jinoyat ishlarini qo'zg'atishni rad etish yoki yashirish holatlari ko'pdir. Bundan tashqari, ushbu bosqichda qonuniylikni ta'minlashga alohida e'tibor berishni taqazo etadi. Agar huquqni muhofaza qilish organlari qonuniylikdan og'ishish masalasi davom etaversa, unda milliy jinoyat protsessual qonunchiligiga xususiy ayblov institutini joriy qilish lozim. Shundagina har qanday jinoyatdan jabr ko'rgan shaxslarda o'z buzilgan huquqlarini tiklash imkoniyati paydo bo'ladi [19].

Tahlil va natijalar. Bunga Bosh prokuratura tomonidan keltirilgan statistik ma'lumotlar yaqqol misol bo'laoladi.

Ko'rsatkichlar	2022	2023	2024	2025
Jinoyat ishi qo'zg'atish rad qilish haqidagi bekor qilingan qarorlar soni	1 513	1 240	1 182	744
Jinoyatchilikni yashirish holatlari			22	2 (6 oy ichida)
Tergovda ayblanib, sud hukmi bilan rehabilitatsiya etilgan shaxslar soni	200	248	233	115

Bosh prokuratura tomonidan taqdim etilgan statistik ma'lumotlar begunoh shaxslarni jinoiy javobgarlikka tortish xavfi, shuningdek, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklari sohasiga majburan aralashish ehtimoli kuchayganini dalolat qiladi.

Qonunga binoan jinoyat ishini qo'zg'atishning asosiy vazifalari jinoyatlar to'g'risidagi xabarlarni qabul qilish, ro'yxatga olish va hal qilish, bir vaqtning o'zida jinoyat izlarini qayd etish hamda jinoyatning oldini olish va bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlarni ko'rishdan iboratdir (JPK 329-modda).

S.I.Girkoning fikricha, qonunga xiloflikni o'z ichiga olgan real voqealar mavjud bo'lgandagina (ariza yoki xabar berish orqali) ish yuritishni qo'zg'atish zarur [20]. A.I. Makarkin, ushbu holat jinoyat ishini yuritishning dastlabki payti sifatida ko'rib chiqilishi mumkin. Shundagina u, ehtimol, bosqich tushunchasiga mos keladi [21]. I.S.Dikarev ham yuqoridagi protsessualist olimlarni fikriga qo'shilgan. Uning ta'kidlashicha, ushbu bosqich

jinoiy hodisa yuz bergan yoki bermaganligini aniqlash, aybdor shaxslarni fosh qilish uchun qaratilgan. Holatga oydinlik kiritilgandan so'ngina keyingi (bosqichga) protsessual harakatlarni amalga oshirish uchun huquqiy asos yaratadi va bu shaxslarga jinoyat-protsessual majburlov choralarini qo'llash sohasidan ajratib turadigan o'ziga xos chegaradir [22].

Jinoyat ishini qo'zg'atishni muhimligi to'g'risida so'rovnomada ishtirok etganlarning 84% maqullashgan. Jinoyat ishi qo'zg'atishni bekor qilish oqibatida protsessual huquq tizimida strukturaviy muammolar yuzaga kelishi to'g'risida A.D.Boykov o'rinli fikr bildirib o'tgan. Uning ta'kidlashicha, Kodeksdan prinsipial ahamiyatga ega bo'lgan har qanday normani chiqarib tashlash zanjirli reaksiyaga (ta'sir) olib keladi: 1) tarmoq tizimi buziladi; 2) institutlar va normalar uzviy aloqalari yo'qoladi; 3) huquqiy tartibga solish samaradorligi pasayadi, ya'ni jinoyatchilikka qarshi kurash samaradorligi keskin tushub ketadi [23].

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqadigan bo'lsak, ushbu bosqichni saqlab qolish, **birinchidan**, jinoyat ishini qo'zg'atishning qonuniyligi va asoslilikini ta'minlaydi; **ikkinchidan**, jinoyat ishiga asossiz ravishda fuqarolarni jalb qilish oldi olinadi; **uchinchidan**, ushbu bosqich o'ziga xos filtr vazifasini o'taydi; **to'rtinchidan**, "ayblov qo'yish"dan qo'shimcha to'siq bo'ladi.

Ishni yuritishning dastlabki bosqichidagi muammolardan biri bu uni nomlash masalasi bo'lib qolmoqda. "Jinoyat ishini qo'zg'atish" atamasi yuridik tilda bir necha ma'no kasb etadi. N.V.Jogin va F.N.Fatkullin fikricha, "jinoyat ishini qo'zg'atish" iborasini, birinchidan, jinoyat to'g'risidagi xabar bo'yicha dastlabki tergovni boshlash to'g'risida qaror qabul qilish tartibini tartibga soluvchi jinoyat-protsessual institut sifatida; ikkinchidan, jinoyat to'g'risidagi xabarni tekshirish natijalari bo'yicha protsessual qaror (jinoyat ishini qo'zg'atish to'g'risidagi qaror) sifatida; uchinchidan, sabab kelib tushgan paytdan to asos aniqlangunga qadar bo'lgan jinoyat-protsessual faoliyatning bir qismi, ya'ni jinoyat protsessining bosqichi sifatida talqin qilish mumkin [24]. Jinoyat ishini qo'zg'atish bilan bog'liq nomlanish boshqa protsessualist olimlar ham e'tiroz bildirganlar. Jumladan, M.S.Strogovich, S.I.Girkolar "ish" so'zi, "jinoyat ishi" iborasi va "qo'zg'atish" atamasining lug'aviy ma'nosini tahlil qilib, "jinoyat ishini qo'zg'atish" tushunarli tilda "jinoyatni keltirib chiqarish, o'zgartirish, muayyan voqeani jinoiy hodisaga aylantirish, masalan, janjalni mushtlashuvga va oxir-oqibat qotillikka aylantirish" degan xulosaga kelgan [25]. Protsessualist olimlar jinoyat ishini qo'zg'atish bosqich atamasini turlicha nomlash taklif etadilar. Masalan, jinoyat haqidagi arizani ko'rib chiqish; tergov qilish zarurligi to'g'risidagi masalani hal etish bosqichi; jinoyatlar to'g'risidagi xabarlarni ko'rib chiqish va hal etish bosqichi [26]. Xorij mamlakatlari qonunchiligiga yuzalanadigan bo'lsak, Qozog'iston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksida ushbu bosqich, "Jinoyat ishi bo'yicha sudga qadar ish yuritish" deb nomlanadi (6-bo'lib) [27]. Qirg'iziston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksida "Sudga qadar ish yuritishning boshlanishi va tartibi" (20-bob); [28] Tojikiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksida Jinoyat ishi bo'yicha sudga qadar ish yuritish (VI bo'lim) [29].

Albatta, jinoyat protsessual qonunchilikda keladigan iboralar yuridik texnika qoidalariga muvofiq bo'lishi lozim, qonunda keltirilgan atama bir ma'noli bo'lishi lozim va ikki tomonlama talqin qilishga yo'l qo'ymaslik lozim. Ta'kidlash lozimki, "jinoyat ishini qo'zg'atish" iborasi sodir etilgan jinoyat bilan bog'liq bo'lgan tushunchani beradi. Shu sababli, ushbu atamani qo'llash maqsadga muvofiq emas. Bizning fikrimizcha, jinoyat to'g'risidagi ariza va xabar tekshiriladigan bosqichning o'zini jinoyat ishini qo'zg'atish deb atash noto'g'ridir. Shu bois, JPKning 41-bobi nomlanishi aniq aks ettiruvchi atama bilan ifoda etish talab qilinadi.

Yuqoridagi xulosalardan kelib chiqib, JPKning 41-bobi nomalanishini quyidagicha o'zgartirish taklif etiladi: "Jinoyat to'g'risidagi ariza, xabar va boshqa ma'lumotlarni tergovga qadar tekshirish".

Mazkur atama ish yuritishning dastlabki bosqichini bildiradi va quyidagi xususiyatlarga ega: a) jinoyat haqidagi dastlabki ma'lumotlar bilan bog'liqlik; b) jinoyat sodir etilgan yoki etilmaganligini aniqlashga qaratilgan tekshirishni; v) dastlabki tergov oldidan ish yuritishning asosiy bosqichi sifatida.

Bundan tashqari, qonun chiqaruvchi JPKning 15-moddasida jinoyat ishini qo'zg'atish vakolatga ega bo'lgan sub'ektlar doirasida tergovga qadar tekshirish va tezkor-qidiruv faoliyatini amalga oshiruvchi mansabdor shaxslar nazarda tutmagan. Vaholanki, ushbu qoida Kodeksning 331-moddasiga zid kelmoqda. Unda, tergovga qadar tekshiruvni amalga oshiruvchi mansabdor shaxs jinoyat ishini qo'zg'atish vakolatiga egaligi aniq belgilab qo'yilgan. Shu bois, JPKning 15-moddasi 1-qismi quyidagi mazmunda to'ldirish taklif etiladi:

"Tergovga qadar tekshiruv yoki tezkor-qidiruv faoliyatini amalga oshiruvchi organlarga mansabdor shaxslari, prokuror, tergovchi va surishtiruvchi jinoyat alomatlari topilgan har bir holda, o'z vakolatlari doirasida jinoyat ishini qo'zg'atishlari, jinoiy hodisani, jinoyat sodir etishda aybdor bo'lgan shaxslarni aniqlash va ularni jazolash uchun qonunda nazarda tutilgan barcha choralarni ko'rishlari shart".

Shunday qilib, jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichining mamlakatimiz jinoyat protsessining mustaqil bosqichi sifatida qaraladi va muhim ahamiyatga ega (JPK 320-modda). Jinoyat-protsessual tizimning ajralmas va majburiy bosqichi hisoblanadi. Jinoyat ishi qo'zg'atilgunga qadar protsessual majburlov choralari qo'llanilmaydi va faqat jinoyat holatlari mavjud yoki mavjud emasligini aniqlaydi. Agar ariza va xabarlar tekshirilgandan so'ng, jinoyat holatlari mavjudligi aniqlansa zarur materiallar bilan dastlabki tergovga o'tkaziladi. Jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichi - jinoyat haqidagi ariza va xabarlarni tekshirishning o'ziga xos filtrlovchi bosqichi hisoblanadi.

Jinoyat ishini qo'zg'atish bosqichining o'ziga xos vazifalari mavjud:

1) *jinoyat ishini qo'zg'atish uchun qonuniy sabab va asoslar mavjud yoki mavjud emasligini aniqlanadi;*

2) *sodir etilgan yoki sodir etilayotgan jinoyatga nisbatan o'z vaqtida chora ko'rilishi ta'minlanadi;*

3) *jinoyat izlari va jinoyatga aloqador ma'lumotlar aniqlanadi;*

4) *jinoyat sanalmaydigan qilmishlarni keyingi bosqichga o'tishga yo'l qo'ymaydi;*

5) *protsessual majburlov choralari qo'llanilmagan holda jinoiy ta'qib qilinadi;*

6) *ushbu bosqichi shaxsning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini daxlsiz saqlashga xizmat qiladi;*

7) *jinoyat ishini qo'zg'atish to'g'risida qaror qabul qilinishi bilanoq dastlabki tergov harakatlari o'tkazilishi lozimligini bildiradi va majburiy xususiyat kasb etadi;*

8) *jinoyat ishi tergovga tegishliligiga qarab yuboriladi;*

Xulosa. Yuqoridagilardan xulosa qilish mumkinki, jinoyat ishini qo'zg'atish instituti O'zbekiston Respublikasi jinoyat sudlov ishlarini yuritish tizimida qonuniylik va asoslilikni ta'minlovchi eng muhim protsessual kafolatlardan biri hisoblanadi. Mazkur bosqich jinoyat haqidagi ariza, xabar va boshqa ma'lumotlar yuzasidan dastlabki huquqiy baholashni amalga oshirish, jinoyat alomatlari mavjudligi yoki mavjud emasligini aniqlash hamda keyingi

bosqichga o'tish uchun huquqiy asos yaratish vazifasini bajaradi. Shu ma'noda u jinoyat protsessidagi "filtr" vazifasini o'tab, bir tomondan jinoyatga nisbatan o'z vaqtida chora ko'rishni ta'minlasa, ikkinchi tomondan fuqarolarni asossiz ravishda jinoiy ta'qib doirasiga tortish xavfini cheklaydi.

Amaliyotda jinoyat ishini qo'zg'atishda huquqbuzarliklar ko'p uchrashi (ariza va xabarlarini qayd etmaslik, rad etish qarorlarini asossiz qabul qilish, jinoyatlarni yashirish, prokuror aralashuvi bilan qarorlarni bekor qilish holatlari) ushbu institutni yanada takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi. Ayniqsa, jinoyat haqidagi xabarlarini hisobga olish tizimidagi kamchiliklar davlatning konstitutsiyaviy majburiyati — inson huquqlari, sha'ni va qadr-qimmatini himoya qilish vazifasiga bevosita daxl qiladi. Shu nuqtai nazardan, Jinoyat kodeksiga jinoyatni hisobdan qasddan yashirish uchun jinoiy javobgarlik belgilangani va strategik hujjatlarda bu yo'nalish ustuvor etib belgilangani institutning ahamiyatini yanada kuchaytirgan.

Jinoyat ishini qo'zg'atish institutini saqlab qolish va uning protsessual reglamentatsiyasini takomillashtirish: qonuniylik va asoslilikni ta'minlaydi; jinoyatlarni yashirishning oldini oladi; asossiz jinoiy ta'qib xavfini pasaytiradi; dalillar saqlanishi va jinoyat izlarini qayd etishga xizmat qiladi; inson huquqlari kafolatlarini amalda ta'minlash mexanizmlarini kuchaytiradi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2025.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-protsessual kodeksi. – T.: O'zbekiston, 2025.
3. Uzakov Sh.Sh. Dastlabki tergovda jabrlanuvchining huquq va qonuniy manfaatlarini prokuror tomonidan ta'minlanishi. Avtoref.diss...yuridik. fan. falsafa. dokt (PhD). T., Huquqni muhofaza qilish akademiyasi, 2024. – B. 2.
4. O'zbekiston Respublikasining 2017 yil 6 sentabrdagi O'RQ-442-sonli Qonuni tahririda — O'R QHT, 2017 y., 36-son, 943-modda.
5. Гаврилов Б.Я. Реалии и мифы возбуждения уголовного дела // Уголовное судопроизводство. 2010. № 2. С. 7–10.
6. Уголовный процессуальный кодекс Украины от 13 апреля 2012 года № 4651-VI (с [изменениями и дополнениями](#) по состоянию на 31.07.2025 г.).
7. Уголовно-процессуальный кодекс Грузии от 9 октября 2009 года № 1772-Iic (с [изменениями и дополнениями](#) по состоянию на 16.04.2025 г.).
8. Kayumov Sh. GFR, Fransiya, Belgiya va Italiya kabi davlatlarda xususiy ayblov institutining o'ziga xos xususiyatlari. ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI. 2025 yil 6(27)-soni. – B. 74.
9. Корж В.П. Уголовно-процессуальное законодательство Украины: новации, коллизии, проблемы реализации//Вестник нижегородской правовой академии. 2015. №5. С. 51.
10. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi Kengashining va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senati Kengashining "Mamlakatda jinoyatlarning barvaqt oldini olish va huquqbuzarliklarga qarshi kurash holati to'g'risida"gi 2018 yil 11 avgustdashi 1896-III-sonli qo'shma qarori.
11. <http://m.xabar.uz/huquq/chirchiqlik-manyak-jinoyatlarni>
12. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – T.: O'zbekiston, 2025.

13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.
14. Сидоренко О.В. Доказывание на стадии возбуждения уголовного дела и участие в нем сотрудников органов внутренних дел: автореферат дис. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2018. С. 16.
15. Манова Н.С., Францифоров Ю.В. Проблемные аспекты стадии возбуждения уголовного дела по новому УПК РФ // Российский судья. 2003. № 5. С.21.
16. Химичева Т.П. Досудебное производство по уголовным делам: Концепция совершенствования уголовно-процессуальной деятельности. Монография. М.: Экзамен, 2003. С.98
17. Мичурин В.С. Нарушения уголовно-процессуальных норм при возбуждении и прекращении уголовных дел, способы их устранения: дис....канд. юрид. наук. Москва, 2004. С.61
18. Уголовный процесс: учебник / А.В. Смирнов, К.Б. Калиновский; под общ. ред. проф. А.В. Смирнова. 4-е изд., перераб. И доп. М.: КНОРУС, 2008. С.313.
19. Kayumov Sh. GFR, Fransiya, Belgiya va Italiya kabi davlatlarda xususiy ayblovlarni institutining o'ziga xos xususiyatlari. ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI. 2025 yil 6(27)-soni. – B. 74.
20. Гирько С.И. О некоторых проблемных вопросах процессуальной регламентации ускоренного досудебного производства // Российский следователь. 2010. № 15. С. 16.
21. Макаркин А.И. Состязательность на предварительном следствии / науч. ред. В.В. Вандышев. СПб., 2004. С. 76-77.
22. Дикарев И.С. Стадия возбуждения уголовного дела – причина неоправданных проблем расследования // Российская юстиция. 2011. № 11. С. 38–40.
23. Бойков А.Д. Третья власть в России. Книга вторая – продолжение реформ. М.: «Юрлитинформ», 2002. С. 119.
24. Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н. Возбуждение уголовного дела. М.: Госюриздат, 1961. С.30.
25. Деятельность милиции в уголовном процессе. М., 2006. С. 235–236.
26. Копылова О.П. Проверка заявлений и сообщений о преступлениях. СПб., 1999. С. 11
Сидоров В.Е. Начальный этап расследования: организация, взаимодействие, тактика. М., 1992. С.98-122. Пидюков П. П. Отказ в возбуждении уголовного дела по нереабилитирующим основаниям: автореф. дис.... канд. юрид. наук. Киев. 1990. С.14.
27. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 16.09.2025 г.).
28. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики от 28 октября 2021 года № 129 (с изменениями и дополнениями по состоянию на 09.08.2025 г.).
29. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Таджикистан от 3 декабря 2009 года (с изменениями и дополнениями по состоянию на 03.01.2024 г.)

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 2 (6) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).